

лексеми *gentleman*, що зафіксовано у словниках. Як протиприкладу дворянству, автори описують представників нижчого соціального класу, прислугу (відповідні групи іменників з високими показниками χ^2). Однією з ознак джентльмена є його освіченість, тому частотними є супровідні слова "навчання / освіти". Законність дій, їх відповідність з релігійними настановами (іменники "правова / державна сфера" і "релігія") теж є неодмінними атрибутами джентльменської поведінки. Образ подорожі асоціюється з способом життя дворянства XVIII століття, тому групи іменників "подорожі", "транспорту" й "околиці / місцевості" часто сполучаються з іменем концепту. Джентльмен у романах тісно пов'язується з образом сім'ї, зайнятості, емоціями і розвагами.

Дієслова розкривають дії, пов'язані з джентльменством. Клас "надбання" перевищує теоретично очікуване вживання у двох авторів, отже, джентльмен дбає про своє збагачення, збереження своїх успадкованих статків. Для джентльмена характерною є "конструктивна діяльність" і зайнятість в певній прибутковій справі (дієслова "праці / бізнесу"). Із частими подорожами співвідносяться дієслова "руху / пересування" і "початку / кінця дії".

Супровідні й сполучні прикметники акцентують увагу на приватній власності джентльмена, адже показник χ^2 виявляємо для лексико-семантичної групи "опису приналежності" й "вартісної оцінки". Промовистим є клас "опису благородного походження", де супровідними до лексеми *gentleman* є слова *worthy, fine, learned, honest, powerful, brave*.

Сказане вище свідчить, що в процесі формування тексту як смислової і мовленнєвої структури добір лексем і надання переваги тим чи іншим мовним одиницям для вираження концепту "Джентльменство" регулюються поняттєвою основою, образними характеристиками досліджуваного ментального утворення, а також соціокультурними установками автора твору.

Проведений аналіз вербалізації концепту "Джентльменство" в художніх творах дозволив зробити певні **висновки**. В англомовному суспільстві XVIII століття джентльменство в першу чергу асоціюється з образом джентльмена, який є представником знаті, зацікавлений у збагаченні, багато подорожує і є освіченою людиною. Для нього характерні сімейні цінності, законопослушність та релігійність. Аксиологічна ознака виражається у порядності, чесності, сміливості й освіченості джентльмена.

Перспективи дослідження вбачаємо в подальшому вивченні концепту "Джентльменство" в діяхронічному зрізі для виявлення розвитку його поняттєвої й образної сторін.

Література

- Алефиренко Н.Ф. "Живое" слово: Проблемы функциональной лексикологии: монография / Н.Ф. Алефиренко. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 344 с. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология: ценностно-смысловое пространство языка: учеб. пособие / Н.Ф. Алефиренко. – М.: Флинта: Наука, 2010. – 288 с. Вежбицкая А. Язык, культура, познание / Анна Вежбицкая. – М.: Русские словари, 1996. – 324 с. Левицкий В.В. Статистическое изучение лексической семантики: Учеб. пособие / В.В.Левицкий. – Черновцы: ЧГУ, 1989.– 156 с. Ляпин С.Х. Концептология: к становлению подхода // Концепты. Научные труды Центрконцепта / С.Х.Ляпин. – Архангельск: Изд-во Помор. ун-та, 1997. – Вып.1. – С.11-35. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю.С.Степанов. – М.: Языки русской культуры, 1997. – 824 с. Чернявская В.Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность. Учебное пособие / В.Е.Чернявская. – М.: Книжный дом "ЛИБРИКОМ", 2009. – 248 с.

УДК 811.111'42

ЗАНЬКОВСЬКА Г.Д.

(Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича)

ЛІНГВОПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОНЦЕПТУ *КОНФЛІКТ*

Дана стаття розглядає концепт КОНФЛІКТ на основі розкриття поняття конфлікту як психологічного феномену, на основі виявлення характеристик його проявів та висвітлення причин виникнення конфлікту. Концепт КОНФЛІКТ вивчається за допомогою аналізу його основних ознак та стадій розвитку. Увага приділяється типології конфліктів, поданої у вигляді узагальненої класифікації.

Ключові слова: концепт, поняття конфлікту, лінгвопсихологічний аспект, когнітивна лінгвістика.

Заньковская А.Д. Лингвopsихологические аспекты концепта КОНФЛИКТ. Данная статья рассматривает концепт КОНФЛИКТ на основе раскрытия понятия конфликта как психологического феномена, на основе выявления характеристик его проявлений и выяснения причин возникновения конфликта. Концепт КОНФЛИКТ изучается с помощью анализа его основных признаков и стадий развития. Внимание уделяется типологии конфликтов, поданной в виде обобщенной классификации.

Ключевые слова: концепт, понятие конфликта, лингвopsихологический аспект, когнитивная лингвистика.

Zan'kovska G.D. Lingvopsychological aspects of the concept CONFLICT. This article deals with the concept CONFLICT on the basis of disclosing the notion of conflict as psychological phenomenon, on the basis of revealing the characteristics of its displays and elucidation of the reasons of conflict emergence. The concept CONFLICT is studied by means of analysis of its basic features and

stages of development. The attention is paid to the typology of conflicts given as the generalized classification.
 Keywords: *concept, notion of conflict, lingvopsychological aspect, cognitive linguistics.*

Актуальність даної статті пов'язана із зростанням досліджень поняття "концепт" та його особливостей. Лінгвокогнітивні процедури розгляду концепту КОНФЛІКТ супроводжуються вивченням лінгвопсихологічних аспектів конфлікту, який може набувати емоційного відтінку.

Предметом нашого дослідження є аналіз лінгвопсихологічних аспектів прояву КОНФЛІКТУ для глибшого розуміння концепту КОНФЛІКТ, що є **об'єктом** нашого дослідження.

Мета статті присвячена вивченню лінгвопсихологічних складових концепту КОНФЛІКТ.

Визначення відмінностей між різновидами даного концепту КОНФЛІКТ, виокремлення ознак, висвітлення причин зародження конфлікту зумовлюють **завдання**, які підлягають нашому розгляду.

Терміном "концепт" як основним семантичним поняттям активно оперують у когнітивній лінгвістиці.

Когнітивна лінгвістика (від англ. *cognition* «знання, пізнання», «пізнавальна здатність») — мовознавчий напрям, який розглядає функціонування мови як різновид когнітивної, тобто пізнавальної, діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджує через мовні явища. [Штерн 1998, с. 169].

Актуальність цього напрямку в сучасному мовознавстві зумовлена численною кількістю праць, присвячених питанням та положенням когнітивної лінгвістики. Цей напрям мовознавства є предметом наукового вивчення таких дослідників, як В.З. Дем'янков, В.Б. Касевич, О.С. Кубрякова, З.Д. Попова та І.О. Стернін та інші.

Варте уваги й загальне спрямування когнітивістів на дослідження мови у зв'язку з людиною, яка думає і пізнає: "Переваги когнітивної лінгвістики й когнітивного підходу до мови [...] в тому, що вони відкривають широкі перспективи бачення мови в усіх її різноманітних зв'язках із людиною, з її інтелектом і розумом, з усіма мисленневими й пізнавальними процесами, нею здійснюваними, і, нарешті, з тими механізмами та структурами, які лежать у їх основі" [Кубрякова 1999, с. 3].

Е.С. Кубрякова вважає, що когнітивна лінгвістика випрацювала свій метод, який передбачає "постійне співвіднесення мовних даних із іншими досвідними сенсомоторними даними на широкому культурологічному, соціологічному, біологічному і — особливо — психологічному тлі", і що "метод когнітивної науки полягає передусім у спробі поєднати дані різних наук, гармонізувати ці дані й знайти смисл в їх кореляціях та співвідношеннях" [Кубрякова 1999, с. 5-6].

Треба зазначити, що когнітивна лінгвістика прагне дати мовним фактам і мовним категоріям психологічне пояснення й співвіднести мовні форми з їх ментальними репрезентаціями й із тим досвідом, що вони як структури знання відбивають.

Повертаючись до терміну "концепт" слід наголосити, що існує значна кількість дефініцій даного терміну. Але фактом залишається те, що він має як мовну так і психічну сутність.

Так як когнітивна лінгвістика вивчає надглибинну семантику, а також змістові аспекти мовних форм – значення, то щодо мовної сутності концепту – ім'ям концепту КОНФЛІКТ є домінуюча лексема *conflict*; за нею і будемо вивчати значення, щоб зрозуміти саме поняття конфлікту. А як відомо, розгляд поняття конфлікту додатково, як психологічного феномену, дасть нам психологічне пояснення актуалізації концепту КОНФЛІКТ.

Суттєвим у розумінні психологічної сутності конфлікту та різних його видів є визначення і структурування складових психологічної феноменології конфлікту.

Для початку пропонуємо визначення поняття КОНФЛІКТ.

- an open clash between two opposing groups (or individuals) *конфлікт, зіткнення між конфронтуючими групами (особистостями);*

- a hostile meeting of opposing military forces in the course of a war *боротьба; збройний конфлікт, війна*

- a disagreement or argument about something important *протиріччя, суперечність, сварка*

- a state of opposition between persons or ideas or interests *боротьба думок, інтересів, принципів, тощо*

- inner conflict, psychic struggle (opposition between two simultaneous but incompatible feelings) *псих. внутрішній конфлікт; психологічний конфлікт; (боротьба суперечливих почуттів, амбівалентність почуттів)*

- an incompatibility of dates or events *несумісність у датах і подіях*

- opposition in a work of drama or fiction between characters or forces (especially an opposition that

motivates the development of the plot)

• a striking or clashing together of material bodies or substances *зіткнення, удар частинок, молекул, речовин.*

Серед усіх вище перелічених значень лексеми CONFLICT виокремимо домінантне значення.

КОНФЛІКТ - зіткнення протилежних інтересів, поглядів, принципів, протилежно спрямованих цілей, позицій, думок, неспівпадіння інтересів, бажань між особистостями, групами, людьми.

У найбільш загальному вигляді конфлікт можна визначити як загострення суперечностей, що виникають у результаті відмінності у поглядах, інтересах, прагненнях людей і сприймаються та оцінюються його учасниками як несумісні з їх власними. Це супроводжується спробами примусового нав'язування власної позиції і призводить до психологічної напруженості та протиборства.

В сучасній психології традиційно виокремлюють низку основних **структурних елементів** конфлікту: - сторони (учасники, суб'єкти) конфлікту; - умови протікання конфлікту; - образи конфліктної ситуації (предмет конфлікту); - можливі дії учасників конфлікту; - результат конфліктної ситуації.

Аналізуючи **причини**, вони можуть бути як справді суттєвими, так і незначними й оцінюватись кожною із сторін по-різному. Причини інколи знаходяться в минулому і тому приховані, незрозумілі одній із конфлікуючих сторін.

Конфлікт може виникнути непередбачено (випадково, ситуативно) чи викликатися спеціально (провокуватися), загострюватися при виникненні сприятливої ситуації. Є ще один варіант виникнення конфлікту, який полягає в поступовому накопиченні у стосунках різних, поки що незначних суперечностей, виникненні ворожнечі та її загостренні аж до цілковитої неможливості нормального співіснування.

Щодо причин конфліктів, їх можна поділити на об'єктивні та суб'єктивні, причому в обох випадках вони негативно впливають як на стосунки в офіційній та неофіційній сферах, так і на психологічний стан окремої особистості.

Здебільшого основні причини виникнення конфліктів - це різні аксіологічні (ціннісні) установки. Існують два основних типи комунікативної поведінки - *конфліктогенна* та *синтонна*.

Конфліктогенна поведінка провокує конфлікт, який виникає, коли потреби одної людини заважають задоволенню потреб іншої. Особливо гаряче розпалюється конфлікт, коли спостерігається вербальна агресія - недвозначні образи та приниження співбесідника або заперечення його тверджень (особливо без аргументації).

Синтонна поведінка - це поведінка, яка відповідає очікуванням співбесідника. Це будь-які формули подяки, посмішки, дружні жести тощо - те, що називається "підстроюванням" під співбесідника.

Більшість людей у більшості випадків дотримуються нейтральної поведінки.

Конфлікт виникає за **зовнішніх** або **внутрішніх** умов.

Зовнішні умови виникнення конфлікту в основному зводяться до того, що задоволення яких-небудь глибоких і активних мотивів і стосунків особистості стає зовсім неможливим або ставиться під загрозу.

Внутрішні умови або передумови займають основне місце у виникненні конфліктів. Серед них насамперед відзначаються особистісні передумови виникнення і розвитку конфліктів (конфліктність як відносна стійка особистісна властивість, деструктивні внутрішні або внутрішньоособистісні конфлікти, негативні стереотипи поведінки, що склалися, та ін.).

Основними **ознаками** конфлікту є: 1) наявність протиріччя (реального чи уявного, вигаданого), що оцінюється як непереборне і набуває відкритої, демонстративної форми; 2) зміна характеру спілкування в напрямі конфронтації, негативної спрямованості мінімум однієї, а частіше - обох сторін. Відчуваючи взаємну неприязнь і небажання спілкуватись, учасники конфлікту вимушені це робити, що стимулює ескалацію конфлікту; 3) активність сторін, прагнення до перемоги будь-що, поява осуду, залякування-шантажу, погрози, фізичного впливу та ін.; 4) підвищений емоційний фон, загострення негативних емоцій аж до їх повної безконтрольності.

Узагальнемо найпоширеніші класифікації конфліктів, що включають найрізноманітніші **види** конфліктів.

- за складом і кількістю конфлікуючих сторін або учасників конфліктів *внутрішньоособистісні конфлікти, міжособистісні, особистісно-групові, міжгрупові, міжколективні, міждержавні, міжпартійні, міжнаціональні* та ін.;

- за формою прояву *видимий (неприхований), потайний;*

- за часом протікання конфліктів, тобто за тривалістю *гострі й хронічні конфлікти; швидкоплинні й довготривалі* та ін.;
- за характером виникнення *випадковий (ситуативний), намірений (спровокований)*,
- за змістом конфліктів *змістовні або проблемні та "комунальні" або беззмістовні*;
- за тенденцією до перетворень і варіативністю (або за результатом) *конструктивний (продуктивний), руйнівний (деструктивний)*;
- за ступенем гостроти суперечностей *незадоволеність, розбіжність, протидія, розбрат, ворожнеча, війна* та ін.;
- за ступенем інтенсивності конфліктів *основні і неосновні, реалістичні й нереалістичні* та ін.;
- за сферою виникнення *службовий (предметно-діловий), неслужбовий*;
- за проблемно-діяльнісною ознакою *управлінські конфлікти, сімейні, педагогічні, політичні, економічні, творчі* та ін.;
- за посадовим статусам учасників *"горизонтальний", "вертикальний"*.

Розглянемо основні **стадії** конфлікту.

Перша - виникнення конфліктної ситуації. На цій стадії зароджується протиріччя. Емоційні переживання особистості на даній стадії можуть характеризуватися підвищеною тривожністю, страхом, ворожими відчуттями, бажанням чинити опір, упередженістю, агресивністю, підйомом, спадом, упевненістю або невпевненістю. Ці внутрішні стани і переживання породжують неврівноваженість системи "особистість - навколишнє середовище", яке впливає на особу, що, у свою чергу, спричинює неузгодженість її внутрішнього й зовнішнього стану, негативно впливає на сприйняття нею її оточення.

У конкретній ситуації неврівноваженість внутрішньої психологічної структури особистості може виражатися в підвищеній дратівливості, негативній реакції на людей, слова, предмети, явища. Розлад у психологічній структурі особистості приводить її в такий критичний стан, для якого достатньо іноді незначної дії, щоб виник конфлікт.

Друга - усвідомлення конфлікту. Конфлікуючі сторони починають розуміти, що перебувають у конфліктних, суперницьких стосунках із відповідним емоційним забарвленням. Формується оцінка ситуації як конфліктної - визначаються причина, привід, склад учасників, перебираються варіанти дій та визначається оптимальний з них, приймається рішення на дію. Рішення може бути двох видів: усіляко попереджувати розвиток конфлікту, шукати компроміс, уникати конфлікту чи, навпаки, активізувати конфлікт, надати йому більш гострої форми і досягти перемоги.

Для того, щоб конфлікт був усвідомлений, необхідний інцидент (мотив конфлікту), тобто ситуація, при якій одна зі сторін починає діяти, обмежуючи інтереси іншої сторони. Поштовхом для вступу особистості в конфлікт буває, як правило, внутрішнє або зовнішнє спонукання. Такими можуть бути зневажливий жест, міміка, грубе, різке слово, образливий тон, фізична або моральна образа, недобррозичливий погляд, приниження гідності особи, упереджене відношення до особи, необ'єктивна оцінка результату діяльності особистості або групи, байдужість, формалізм та ін.

Третя - зовнішній вияв конфлікту, його апогей. Розростання та ескалація конфлікту супроводжуються зазвичай зіткненням протидіючих сторін у формі демонстративної поведінки, висловів, а іноді й фізичних дій. Це зіткнення має гострий емоційний характер і відзначається високим ступенем внутрішньої напруженості конфлікуючих.

Четверта - вирішення, завершення конфлікту. На цій стадії учасники оцінюють наслідки своїх дій, співставляють досягнутий результат із раніше наміченою метою. Залежно від висновків конфлікт припиняється (затухає) або ж розвивається далі.

Дії учасників можна об'єднати у наступні тактики поведінки: *співробітництво* - дії спрямовані на пошук рішення, що задовольняє обидві сторони, спільне обговорення розбіжностей; *протиборство* - прагнення наполягти на своєму шляхом відкритої боротьби, застосування примусу та інших засобів тиску; *поступливість* - орієнтованість на повне задоволення вимог партнера; *уникнення* - прагнення вийти з ситуації, не поступаючись, але й не наполягаючи на своєму, утримуючись від суперечок, від викладення своєї позиції, уникаючи відповідальності за прийняте рішення; *компроміс* - прагнення врегулювати розбіжності, поступаючись у чомусь в обмін на поступки іншої сторони, прийняття "середніх" рішень, що задовольняють обидві сторони повною мірою.

Висновки: У результаті аналізу психологічних аспектів поняття КОНФЛІКТ були встановлені відмінності між різновидами та ознаками даного поняття, були розглянуті причин зародження конфлікту та стадії динаміки його розвитку, що супроводжувалося низкою емоційних переживань особистості, зміною психічної структури особистості та відповідною дією учасників конфлікту.

Отже, проблема конфлікту надзвичайно складна і багатоаспектна, тому і сам концепт КОНФЛІКТ ускладнений різними чинниками – емоційними, соціальними, та в більшій мірі психологічними.

Перспективним вважаємо розглянути, як психологічні аспекти концепту КОНФЛІКТ реалізуються в публіцистичному дискурсі, тобто провести дослідження на мовному матеріалі.

Література

Демьянков В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретационного подхода / В.З. Демьянков // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 17-33. Касевич В.Б. О когнитивной лингвистике / В.Б. Касевич // Актуальные проблемы современной лингвистики. – М.: Флинта: Наука, 2008. – С. 192-200. Кубрякова Е.С. Семантика в когнитивной лингвистике (о концепте контейнера и формах его объективации в языке) / Е.С. Кубрякова // Известия РАН. Сер. лит. и яз. – 1999. – т. 58. – № 5–6. – С. 3-12. Попова З.Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З.Д. Попова, И.А. Стернин.- Воронеж, 2001. – 191с. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енцикл. словник для фахівців з теоретичної гуманіт. дисциплін та гуманіт. інф-ки / І.Б. Штерн. – К.: АртЕк, 1998. Free Dictionary: Thesaurus by FARLEX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thefreedictionary.com/conflict>

УДК 811.112.2'372'276.6:61

ЗУБКОВСЬКА М.О.

(Класичний приватний університет)

КОГНІТИВНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ МЕДИЧНОЇ ІНСТРУКЦІЇ

У статті розглядаються структурні компоненти текстів німецькомовних медичних інструкцій. Когнітивна структура текстів професійного спрямування розподілена на когнітивні ядра, що мають смислове поєднання різного ступеня інтенсивності.

Ключові слова: когнітивна структура, фреймовий аналіз, когнітивний блок, когнітивне ядро, адресант, адресат.

Зубковская М.А. Когнитивная обусловленность структурных компонентов медицинской инструкции. В статье рассматриваются структурные компоненты текстов немецкоязычных медицинских инструкций. Когнитивная структура текстов профессиональной направленности дифференцируется на когнитивные блоки и когнитивные ядра, имеющие разную интенсивность смысловой нагрузки.

Ключевые слова: когнитивная структура, фреймовый анализ, когнитивный блок, когнитивное ядро, адресант, адресат.

Zubkovskaya M.A. Cognitive stipulation of structural components of the medical instructions. The article deals with the structural components of the texts of German medical instructions. Cognitive structure of the professionally-oriented texts is differed according to the cognitive blocks and cognitive cores, which have different depth of message.

Key words: cognitive structure, frame analysis, cognitive block, cognitive core, sender, recipient.

Активний розвиток когнітології визначив динаміку розвитку когнітивної лінгвістики, що сформувалась як самостійний науковий напрям і набула певного рівня досконалості. Необхідно зазначити, що когнітивно-дискурсивний підхід вже досить плідно використовується в лінгвістичних дослідженнях малоформатних текстів [Алефиренко 2005; Жаботинская 2004; Залевская 2002; Кубрякова 2002]. Але, разом з тим, когнітивно-дискурсивний підхід не достатньо поширений у дослідженнях науково-професійних текстів інструктивного спрямування, до яких відносяться тексти медичних інструкцій. В основі сучасних наукових досліджень в межах когнітивізму існує потреба у більш поглибленому вивченні співвідношення між рівнем мови та рівнем формування психологічного впливу змісту на розуміння та вибір мовних засобів. Такий підхід зорієнтований на досягнення сприйняття мовно-психологічних особливостей наукового професійно-вербального спілкування на ідеях системно-структурної (таксономічної) й комунікативно-функціональної парадигм. Вони знаходяться у перманентних взаємозв'язках мовних та позамовних факторів створення й розуміння інструктивних текстів.

Актуальність тематики статті полягає у підвищеному інтересі до структури, семантики та прагматики текстів, присвячених лінгвотекстуальній специфіці медичних текстів – інструкцій.

Об'єктом аналізу цієї розвідки є німецькомовна медична інструкція (МІ), а **предметом** – визначення